

IN MEMORIAM PHDR. VOJTECH DANGL, CSC.

Vojtech Dangel sa narodil 15. apríla 1937 v Šahách. Po skončení štúdia na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity, odbor história – filozofia, pracoval v Múzeu SNP v Banskej Bystrici (1962 – 1965) a v Slovenskom pamiatkovom ústave (1965 – 1970). Jeho profesionálna dráha sa však spája najmä s Vojenským historickým ústavom, kde pôsobil od roku 1970 do roku 2004. V rokoch 1994 – 1999 bol riaditeľom Odboru vojensko-historických výskumov a od roku 1999 predsedom vedeckej rady VHÚ. Roku 2004, po odchode z Vojenského historického ústavu, pokračoval vo svojej vedecko-výskumnej práci v Historickom ústave SAV.

Vojtech Dangel je v slovenskej historickej obci i medzi laickými milovníkmi histórie známy ako spoluzakladateľ vojenskej histórie na Slovensku, jej významný predstaviteľ a neúnavný popularizátor. Hoci ostal civilom, vojenskej histórii slúžil ako vojak verne a oddane po celý svoj profesionálny život. Ako nekonfliktný človek a presvedčený pacifista sa paradoxne viac ako päťdesiat rokov venoval výskumu ozbrojených konfliktov a armád na našom území. Stál pri zrode a konštituovaní Vojenského historického ústavu, inštitucionálnej bázy na výskum vojenských dejín Slovenska. Spoluzakladal a dlhé roky viedol časopis *Vojenská história*, autorsky sa podieľal na prvom komplexnom spracovaní vojenských dejín našej krajiny. Ako prvý sa u nás systematicky venoval vplyvu armády na spoločnosť. Výpovedným svedectvom o jeho nevšednej vedeckej produktivite je výberová bibliografia nachádzajúca sa v pamätnici vydanej pri príležitosti jeho 80-tych narodenín *Vojak medzi civilmi, civil medzi vojakmi. Vzťah armády a spoločnosti v období modernizácie* (Bratislava 2017). Tá okrem iného zahŕňa 14 monografií, spoluautorstvo na 10 kolektívnych monografiách a 11 encyklopedických dielach a vyše 50 štúdií. Osobitne treba spomenúť jeho zostavovateľskú a editorskú prácu na *Chronológii dejín Slovenska a Slovákov*. V tomto kontexte však nie sú dôležité a zaujímavé len počty vydaných kníh, knižných kapitol a štúdií, ale taktiež ich dosah a mimoriadny úspech u čitateľov. Odborné poznatky a strohé fakty vedel spracovať a podať zaujímavým a pútavým spôsobom, takže niektoré jeho knihy pozná niekoľko generácií slovenských čitateľov, čo pri odbornej literatúre či literatúre faktu nebýva bežné.

Vojtech Dangel však nebol len historikom, po ktorom ostanú kvalitné a priekopnícke práce, ale najmä múdрым a dobrým človekom. Vystupoval vždy skromne a nenápadne, jeho humor bol láskavý a sebaironia odzbrojujúca. Staršie generácie si ho pamätajú tiež ako vynikajúceho klaviristu a elegantného tanečníka. Mladší ho vnímajú nielen ako mnohostranného experta na dejiny vojenstva v období habsburskej monarchie, ale obľubovali ho aj ako tolerantného, vládneho a priateľského kolegu.

Doktor V. Dangel zomrel 8. júla 2018 vo veku 81 rokov.

Ingrid Kušniráková

ZA MIKULÁŠOM TEICHOM (1918 – 2018)

Dňa 16. augusta 2018 zomrel v Cambridge vo veku požehnaných 100 rokov významný historik prírodných vied a ľavicový intelektuál, autor početných filozoficko-historických prác Mikuláš Teich. Jeho život bol typickým stredoeurópskym osudom.

Mikuláš Teich sa narodil ešte v čase monarchie v Košiciach, hoci jeho rodičia žili v Ružomberku. Na Liptove strávil detstvo i školské roky. Po maturite sa roku 1936 vybral na štúdium medicíny do Prahy. Tu vo veľkomestskom prostredí sa začal jeho celoživotný intenzívny záujem o politiku, vznikli prvé články pre ľavicovú tlač i prvé konflikty s pravicovým medicínskym prostredím. Situácia sa skomplikovala po Mníchove, keď bolo stále evidentnejšie, že v rámci silnejúcej pravice rástli sympatie k nacistickému Nemecku. Na Vianoce v Ružomberku už videl Mikuláš na uliciach pochodujúcich gardistov a v marci 1939 zažil vstup Nemcov do Prahy. Výsledkom sa stalo náhle rozhodnutie emigrovať do Veľkej Británie. Rodičov už nikdy viac nestretol, ich život sa skončil v koncentračnom tábore.

Vo Veľkej Británii začal Mikuláš s podporou viacerých organizácií študovať chémiu. Angažoval sa v študentskom i ľavicovom hnutí, neúspešne sa pokúsil o vstup do formujúcich sa československých vojenských jednotiek. Roku 1944 spečatil svoju takmer päťročnú známosť s mladou Rakúšankou svadbou. Z Alice Teichovej postupne vyrástla svetovo významná historička hospodárskych dejín. Mikuláš ju ovplyvnil svojím ľavicovým zmysľaním a sám vo Veľkej Británii vstúpil do radov komunistickej strany. Roku 1946 získal na univerzite v Leedsi doktorát v odbore fyzikálna chémia.

Po skončení vojny sa roku 1946 vrátil spolu s manželkou do ČSR. S veľkými nádejami sa vrhol do víru politického i odborného života. Pracoval na Lekárskej fakulte UK i v Socialistickej akadémii v Prahe. Od roku 1954 pôsobil v pražskom Historickom ústave ČSAV v oddelení dejín vied a techniky a roku 1959 sa stal kandidátom historických vied. Jeho práce boli venované osobnosti J. E. Purkyně, Kráľovskej českej spoločnosti náuk, dejinám exaktných vied a aktuálnym politickým otázkam. Angažoval sa aj politicky a obaja manželia, vtedy členovia Komunistickej strany Československa, vnímali budovanie – ako verili – novej spravodlivej spoločnosti ako významnú životnú výzvu a príležitosť na sebarealizáciu. V šesťdesiatych rokoch sa M. Teich dostal do interdisciplinárneho výskumného tímu Radovana Richtu s cieľom zachytiť stav vtedajšej spoločnosti a vedecko-technickej revolúcie, ako aj naznačiť ich vývojové prognózy. August 1968 násilne prerušil všetky plány, pár dní po invázii sa však obom manželom podarilo vycestovať na dlhodobý plánovaný ročný študijný pobyt do USA.

Vývoj v Československu nedával nádej na zlepšenie stavu a následné ponuky odísť na študijný pobyt a pracovať vo Veľkej Británii znamenali, že sa ich návrat neustále oddiaľoval a nakoniec sa rozhodli zostať. Žiť v neslobode bolo pre nich, ako pre vedcov vyžadujúcich slobodu názoru a myslenia, nemysliteľné. Napriek všetkým okolnostiam sa však ľavicovej orientácie nikdy nevzdali. Mikuláš sa v roku 1976 stal členom novozriadenej Robinson College v Cambridge a ako jeden z mála ešte žijúcich zakladateľov sa tešil až do svojej smrti mimoriadnej vážnosti. Vypracoval sa na uznávaného historika vedy a techniky a v Cambridge spolu s Royom Porterom sa v období 1981 – 1997 stal

povestným zostavovateľom dvanástich interdisciplinárne zameraných zborníkov, ktoré – prekladané do rôznych jazykov sveta – patria doteraz ku kľúčovým textom v každej téme, ktorej sa venovali. Napríklad problematike revolúcie v dejinách či priemyselnej alebo vedeckej revolúcie, ale i sexuality, reformácie, osvietenstva, vzťahu prírody a človeka a pod. Popritom zostali pre Mikuláša charakteristické úvahy a texty o celoživotne obľúbených témach – vývoji kapitalizmu, o historických a kontextových súvislostiach vedecko-technickej revolúcie a o úlohe vedy a techniky v ľudských dejinách.

Popri vydateľských aktivitách nerezignoval ani na vlastný výskum a jeho výsledkom sa stali okrem početných štúdií i rozsiahla práca o dejinách pivovarníctva, kde skĺbil svoje poznatky z histórie i chémie (*Bier, Wissenschaft und Wirtschaft in Deutschland 1800 – 1914. Ein Beitrag zur deutschen Industrialisierungsgeschichte*. Wien 2000). Roku 1986 vymenovali Mikuláša Teicha za honorárneho profesora Technickej univerzity vo Viedni. Po roku 1989 sa Teichovci z emigrantov stali osobnosťami, ku ktorým sa s hrdosťou a už aj bez obáv hlásili českí i slovenskí historici. Obaja manželia im otvárali nezištne brány do sveta svetovej vedy. Autor týchto riadkov bol jedným z mnohých, ktorí využili nezištnú pomoc manželov Teichovcov, pohostinnosť ich domu v Cambridge i skvelé pracovné podmienky v Robinson College. Mikulášovu rozsiahlu spoluprácu s českými a slovenskými historikmi najlepšie odzrkadľujú dva prehľady českých a slovenských dejín, ktoré vyšli pod jeho editorskou taktovkou *Bohemia in History* (1998) a *Slovakia in History* (2011). Mikuláš Teich zostal zanietým diskutérom a doteraz uznávaným ľavicovým intelektuálom s mimoriadne širokým prehľadom a bohatými životnými skúsenosťami. Tie s manželkou pretlmočil v spomienkovej práci *Zwischen der kleinen und grossen Welt. Ein gemeinsames Leben im 20. Jahrhundert*. Wien – Köln – Weimar 2005. Poslednou prácou Mikuláša Teicha bola *Scientific Revolution Revisited*. Cambridge 2015.

Symbolicky, krátko pred jeho smrťou bola životu a dielu manželov Teichovcov pri príležitosti 50. výročia ich príchodu do USA roku 1968 venovaná samostatná sekcia na kongrese hospodárskych dejín v Bostone pod rovnako symbolickou česko-slovenskou gesciou.

Roman Holec